

Monika Gąsiorek

Tożsamość polityczna Rosji a polityczne utożsamianie się Jedynej Rosji i prezydenta Władimira Putina

---

Polilog. Studia Neofilologiczne nr 5, 219-230

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

TOŻSAMOŚĆ POLITYCZNA ROSJI A POLITYCZNE UTOŻSAMIANIE SIĘ JEDYNEJ ROSJI I PREZYDENTA WŁADIMIRA PUTINA

Monika Gąsiorek

*Uniwersytet Śląski
Katowice, Polska
gasiorekmonika1986@wp.p*

Słowa kluczowe: *tożsamość polityczna, utożsamianie się, wartościowanie, negatywna ocena, Jedyna Rosja*

Współczesna Rosja jest przedmiotem badań wielu nauk interdyscyplinarnych¹. Niezależnie od dyscypliny naukowej, którą reprezentujemy, szukamy odpowiedzi na pytania: Dokąd zmierza Rosja? Jak kształtowała się jej tożsamość narodowa, państwowa i polityczna? Czy proces ten można uznać za zakończony? Odpowiedzi na powyższe pytania są niezwykle interesujące także dla językoznawców. W niniejszym artykule chcemy przeprowadzić teoretyczne rozważania o tożsamości politycznej Rosji, a także wskazać na środki językowe, które wykorzystywane są przez Jędyną Rosję i jej wieloletniego lidera, Władimira Władimirowicza Putina, przy określaniu własnej tożsamości politycznej. Innymi słowy, spróbujemy określić sens opozycji „my–oni” w wewnętrznej polityce Rosji i jej znaczenie dla istnienia tożsamości politycznej Rosji XXI wieku.

Problem politycznej tożsamości Rosji omawiany jest zarówno w opracowaniach krajowych, jak i zagranicznych. Zaraz po rozpadzie Związku Radzieckiego w Rosji pojawiła się tzw. próżnia ideologiczna [Lejman 2010], która stała się bodźcem do publicystycznych i naukowych dysput. Na gruncie rosyjskim toczyły się one w kontekście problemów mentalności, kultury politycznej, transformacji politycznej, ideologicznej i wzorców polityki [Зайцев 2007: 40]. Mimo iż pustka ideologiczna w Rosji została zapełniona, wspomniane problemy w dalszym ciągu są aktualne. Włączając się więc w nurt dyskusji wokół wszechobecnego trendu tożsamościowego, spróbujemy zdefiniować pojęcie tożsamości.

¹ Szerzej temat ten omawia Stanisław Bieliń [2006].

Pojęcie tożsamości ma złożony charakter. Jest ono wieloznaczne, nieokreślone, a jednocześnie rozumiane przez wszystkich. Internetowy słownik synonimów języka polskiego dostarczył nam 53 wyrazów bliskoznacznych dla terminu „tożsamość”. Wśród nich były takie słowa, jak: podobieństwo, identyczność, jednakowość, równorzędność, równość... [Słownik... 2013]. Analizowane przez nas synonimy podzielono na 10 grup znaczeniowych, biorąc pod uwagę określony czynnik. Sugerując się cechami zewnętrznymi przedmiotu, wydzielono grupę: **podobieństwo, bliźniaczość, identyczność, jednakowość**. Przykłady zastosowania w języku: *O rany, oni są identyczni! Jacy oni podobni do siebie! Bliźniacze podobieństwo, Oni wszyscy są jednakowi!*². Zbiór określonych cech kilku przedmiotów i podmiotów to tożsamość rozumiana jako **wspólnota, podobieństwo, pokrywanie się**. Synonimia typu **autentyczność i prawdziwość** odnosi się z kolei do cech wewnętrznych i ego. Tak więc tożsamość może być interpretowana w zależności od tego, co będzie naszym punktem odniesienia. Jeśli obiektem naszych rozważań stanie się jednostka, to będziemy mówić o tożsamości indywidualnej, np. politycznej, świadomości siebie. Jeśli zaś naszą wypadkową będzie obecność określonych cech grupy, to będziemy mieć do czynienia z tożsamością społeczną. Przytoczone przez nas przykłady ze słownika synonimów i ich analiza są potwierdzeniem dla słów Iwanowicza O. Zaznajewa, iż interpretacja pojęcia tożsamości zależna jest od autora, a ich wspólnym mianownikiem jest odpowiedź na pytanie: kim jesteśmy? [Зазнаев 2011].

Po krótkiej analizie teoretycznej, popartej hasłami słownikowymi, nasuwa się refleksja o zbieżności pojęć tożsamości i procesu utożsamiania się. Teza opiera się na badaniach językoznawczych przeprowadzonych na wyrazach bliskoznacznych. Powtarzając za M. Golką, podkreślmy, że „**Utożsamianie się nie jest tożsamością**. Jest ono jedną z determinant więzi międzyludzkich czy wręcz lojalności; jest także motywem wspólnych, czy choćby idących w tym samym kierunku zachowań” [Golka 2010]. Wyrażenia typu: *Kaczyński i Lepper... jacy oni podobni do siebie! Wszyscy ludzie są podobni do siebie! Moje ambicje pokrywają się z celami Śląska* – nie są wyrazem tożsamości, a jedynie odzwierciedleniem procesu utożsamiania się, który wykorzystuje się w polityce, publicystyce i w życiu codziennym w różnych celach. Należy także dodać, że cytowane przez nas hasła słownikowe zaczerpnięte zostały ze źródła internetowego stworzonego przez internautów, a więc ludzi o średniej kompetencji językowej. Dodatkowo w dowolnym momencie i przez każdego mogą być edytowane. W niniejszym artykule prezentujemy tezę, iż łatwość interpretacji pojęcia tożsamości przez zwykłego czytelnika może wynikać z niemożliwości odróżnienia go od procesu tożsamościowego, co prowadzi do uproszczenia pojęcia³.

Tak szczegółowe omówienie terminu posłuży nam do odpowiedzi na pytanie: Czym jest tożsamość polityczna? Czy jest to polityczna świadomość siebie? Czy tożsamość polityczna może być wspólna dla konkretnej grupy: partii, ruchu? A może można mówić o tożsamości politycznej całego kraju?

Zapoznając się z literaturą rosyjskojęzyczną, kolejny raz napotkaliśmy stwierdzenie, iż nie ma określonego zbioru znaczeń, który definiowały tożsamość poli-

² Wszystkie przykłady użycia synonimii dla terminu „tożsamość” zostały zaczerpnięte ze stron internetowych.

³ Najlepszym rosyjskojęzycznym odpowiednikiem rzeczownika „tożsamość”, według nas, jest *идентичность*. W internetowych słownikach synonimów znaleźliśmy porównywalną ilość wyrazów bliskoznacznych.

tyczną [Тимофеев 2008: 10]. Jak więc stwierdzić, czy Rosja ją ma? Odpowiadając na to pytanie, odwołujemy się do tez Timofiejewa zawartych w obszernej monografii, która poświęcona jest tożsamości Rosji.

Timofiejew sprowadza pojęcie tożsamości do trzech punktów.

1. Ogół zasad politycznych, które są fundamentem dla udzielenia sobie odpowiedzi na pytanie: kim jesteśmy? Tym samym jest to świadomość wspólnoty obywateli danego kraju.
2. Ogół wyobrażeń, poglądów, wyznaczających istotę państwa poprzez jego korelację z innymi krajami.
3. Ogół wyobrażeń o przeszłości politycznej, społecznej i o wydarzeniach historycznych, które są istotne dla obywateli [Тимофеев 2008: 5].

Pierwszy z przytoczonych punktów może być podany w wątpliwość przez krytyków, bowiem formuła ta zbliżona jest do definicji tożsamości narodowej/państwowej. W istocie granica między tymi pojęciami jest niewielka. Podstawą tożsamości narodowej jest wspólny język, kultura, ale jeśli ten sam naród będziemy rozumieć jako wspólnotę polityczną, kolektyw zaangażowany w życie polityczne, wyznający określone wartości i tworzący suwerenność państwową, to od tożsamości narodowej przejdziemy do politycznej tożsamości całego państwa.

Warto także podkreślić, że nie każde państwo mające tożsamość narodową będzie miało tożsamość polityczną. Możliwa jest więc tożsamość polityczna bez tożsamości narodowej.

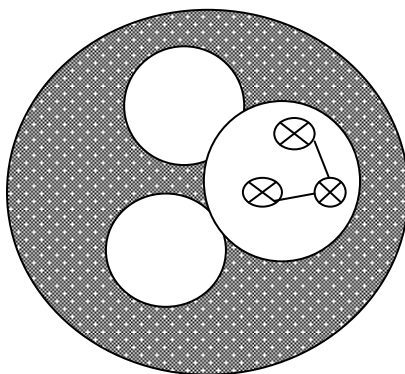
Na arenie międzynarodowej w debatach politycznych podnoszone są problemy dotyczące ustalenia własnej tożsamości narodowej w Rosji. Jako przykład często podaje się użycie w języku określenia *russkij* i *rossijskij* [Lejman 2010]. Założenie, że Rosja nie ma tożsamości narodowej, nie wyklucza jednak istnienia jej tożsamości politycznej. Tożsamość polityczna to ogół zasad politycznych, które mogą przejawiać się m.in. w czynach, decyzjach ważnych dla całego kraju. Za decyzje polityczne i czyny, które za nimi idą, odpowiada konkretna partia, a dokładniej partia rządząca. Dlatego, według nas, tożsamość polityczna danego kraju, z punktu widzenia zewnętrznego obserwatora, będzie zależeć od tego, kto w danym momencie znajduje się „za sterem” państwa. W zagranicznych opracowaniach to właśnie przez pryzmat podjętych decyzji, ich spójności określany jest kurs polityczny Rosji. Wydłużenie kadencji prezydenckiej, stałe i przewidywalne wyniki wyborów, przekazywanie władzy, artykułowanie własnych interesów narodowych w polityce zagranicznej to argumenty, których używa się przy określeniu tożsamości politycznej naszego sąsiada. Przypomnijmy jednak, że jest to tożsamość polityczna zbudowana przez ośrodek władzy, a nie wartości i idee wyznawane przez naród. W związku z tym odrzucamy tezę, iż tożsamość polityczna Rosji jest autorytarna.

Interpretacja tożsamości politycznej zależna jest od autora. Timofiejew sprowadził ją do opozycji „my–oni”. „Nimi” w obecnym środowisku politycznym jest dowolny obiekt, który przedstawia inny, antagonistyczny projekt polityczny [Тимофеев 2008: 58]. Można więc założyć, że każda zarejestrowana partia polityczna w Rosji będzie miała własną tożsamość polityczną, gdyż posiadają antagonistów ideowych lub programowych.

Ostatni punkt zaproponowany przez rosyjskiego językoznawcę to korelacja tożsamości z historią. Historia to środek najczęściej wykorzystywany w celach politycznych. Jest ona przedmiotem manipulacji, propagandy, a jej interpretacja zależy od potrzeb i warunków sceny politycznej [Тимофеев 2008: 58]. Będąc atrybutem

rozgrywek politycznych, historia jest jednocześnie elementem scalającym naród (tożsamość narodowa) i elementem tworzącym tożsamość polityczną. Sztampowym wydarzeniem historycznym, do którego odwołują się rosyjscy politycy, jest oczywiście rozpad Związku Radzieckiego. Jak wynika z sondażu przeprowadzonego przez centrum Jurija Lewady, na początku 1992 roku 66% Rosjan wyrażało żal z powodu rozpadu ZSRR. Wkroczenie w trudny XXI wiek spowodowało wzrost przeciwników rozpadu Związku Radzieckiego o 10%. Obecnie smutek związany z rozpadem Związku Radzieckiego deklaruje 50% [Левада-Центр 2003-2012]. Bezspornie, przywołane przez nas wydarzenie historyczne jest elementem łączącym Rosjan. Fakt ten wykorzystują politycy, a wśród nich Władimir Putin. Wystarczy prześledzić nagłówki gazet internetowych, aby się o tym przekonać: *Путин считает, что распад СССР стал трагедией для миллионов. Распад СССР крупнейшая геополитическая катастрофа века. Нельзя было допускать развала СССР. Кто не жалеет о распаде СССР, у того нет сердца*⁴.

Nieokreśloność pojęcia tożsamości jest powodem wielu nieporozumień, m.in. słownych, dlatego my proponujemy jego graficzną interpretację.

- Tożsamość polityczna rozumiana jako ogół norm i zasad charakterystycznych dla wszystkich obywateli danego państwa, wszystkich partii i ich przedstawicieli. We współczesnej literaturze najczęściej interpretowana przez pryzmat kursu politycznego partii rządzącej. Według nas niemożliwe jest istnienie tak rozumianej tożsamości politycznej zarówno w Rosji, jak i w krajach zachodnioeuropejskich.
- Tożsamość polityczna każdej istniejącej partii politycznej, organizacji społecznej, rządowej. Dla zaistnienia takiej tożsamości ważne są wewnętrzne normy, wyznawane przez członków partii wartości i idee, które odzwierciedlają wewnętrzną opozycję „my–oni”.
- ⊗ Tożsamość polityczna jednostki, w tym przypadku polityków. Między tożsamością polityczną członka partii a tożsamością polityczną partii (jako całości) zachodzi proces utożsamiania się. Niekiedy proces ten może także zachodzić między samymi partiami, ale odnosi się on do konkretnego zdarzenia/zdarzeń (na przykład utożsamianie się dwóch partii, różnych frakcji politycznych z tym samym projektem, ustawą).

⁴ Cytowane nagłówki zaczerpnięto z następujących źródeł internetowych: ria.ru/politics/20050505/39937603.html, www.regnum.ru/news/444083.html, newsland.com/news/detail/id/843989/, www.aif.ru/politics/world/251189 (15.09.2013).

Tożsamość polityczna jest to więc subiektywna identyfikacja swojego politycznego „ja”. „Ja” jako jednostka polityczna, „ja” jako partia, „ja” jako Rosja. „«я» есть «я», «мы» есть «мы»” [Поцелуев 2001: 108].

Przejdźmy w tym miejscu do kolejnego ważnego punktu naszej rozprawy, a mianowicie procesu utożsamiania się. Człowiek, grupa, naród, tworząc swoją tożsamość, identyfikuje się z określonymi symbolami, zdarzeniami, ludźmi. W życiu politycznym identyfikujemy się z konkretnymi ruchami i partiami, których wartości i poglądy są tożsame z moim „ja”. Proces identyfikacji zachodzi także na gruncie partyjnym. Partia jako jedno ciało administracyjne poprzez swój program identyfikuje się z konkretną grupą społeczeństwa i z konkretną stroną opozycji „my–oni”. Państwo nie jest jedynym identyfikatorem politycznym, innymi znaczącymi identyfikatorami tożsamości politycznej są elity polityczne i liderzy społeczni, polityczni [Толпыгина 2010: 118]. Coraz częściej pojawia się problem w określeniu tożsamości partii politycznej na podstawie programu, statutu, image’u. Granice charakterystyczne dla dzielenia partii na prawicowe i lewicowe zacierają się i tracą sens, co w konsekwencji prowadzi do wspomnianych już trudności. Wychodząc naprzeciw tym przeciwnościom, podejmiemy próbę analizy procesu identyfikacji Jedynej Rosji i określenia tożsamości politycznej jej wieloletniego lidera Władimira Władimirowicza Putina.

Wybór obiektu naszych badań jest uzasadniony szczególną rolą Jedynej Rosji w życiu politycznym kraju. Określając tożsamość polityczną „partii władzy”, przeanalizujemy w pierwszej kolejności program przedwyborczy partii (*Программное обращение Партии. Утверждена XII Съездом Всероссийской политической партии „ЕДИНАЯ РОССИЯ” 24.09.2011*), znajdujący się na oficjalnej stronie internetowej Jedynej Rosji.

Program to podstawowy sposób samoidentyfikacji, jest on niezależny od autora, warunków jego tworzenia, jednakże odzwierciedla problemy społeczne okresu, w którym powstał, przekazuje specyfikę środowiska, do którego należy [Толпыгина 2010: 119]. Program partyjny, ze względu na swoją strukturę, jest oczywiście dokumentem wyrażającym wyznawane idee i wartości, ale jednocześnie odpowiedzią na oczekiwania wyborców w okresie kampanii wyborczej. Program, który my analizujemy, zawiera oba te komponenty.

Jedyna Rosja apeluje w swoim programie do konkretnych środowisk. Są to:

- określone grupy profesjonalistów (lekarze, wojskowi, nauczyciele): „Мы должны сформировать по-настоящему массовый средний класс. Это прежде те люди, которые тащат на себе всю страну. Это предприниматели [...], квалифицированные врачи, учителя, преподаватели вузов, рабочие и инженеры, деятели науки и культуры, труженики села”;
- przyszli rodzice: „Нам нужно закрепить позитивные тенденции в демографии, обеспечить постепенный прирост численности населения России”, „В ближайшее несколько лет надо снять проблему нехватки мест в детских садах”;
- godziny: „чтобы российские семьи получили реальную, зримую поддержку от государства, а женщина после рождения ребёнка могла вернуться к трудовой деятельности”;

- chorzy: „главное – обеспечить наших людей качественными лекарствами по доступным ценам”;
- weterani wojenni: „мы обеспечим жильём всех участников Великой Отечественной войны”;
- ludzie stawiający pierwsze kroki w biznesie: „другие более низкие налоги для тех, кто открывает новое дело, занимается инновациями и производством, строит новые предприятия, производит востребованные товары”.

Wskazanie adresatów programu wyborczego w niniejszym artykule nie jest bezpodstawne. Choć nie możemy postawić znaku równości między zjawiskiem apelacji do określonej grupy społecznej, ich wartości, autorytetów i procesu utożsamiania się, twierdzimy, iż może być ona sposobem na określenie swojej tożsamości. Nazwanie adresatów programu pełni oczywiście także inne funkcje, np. manipulacyjne (nie są jednak one istotne dla naszych rozważań). Z językoznawczego punktu widzenia ważne są dla nas konstrukcje gramatyczne i stylistyczne oraz semantyka słów, które zastosowane są w analizowanych tekstach przez partię i prezydenta. Podejmując się analizy programu wyborczego, zauważyliśmy charakterystyczną dla języka reklamy parcelację zdań. Jej zastosowanie wynika z taktycznej funkcji programu w kampanii przedwyborczej. „Качество жизни – образование, здравоохранение, жильё”, „Особое внимание – школьному спорту”, „Детские сады – без очередей”, „Особую поддержку – сельской медицине”, „Единая Россия – пропрезидентская партия”, „Наша задача – создание эффективных гарантий”. Taki chwyt językowy ułatwia odbiór tekstu, wzmacnia wypowiedź, nadaje jej emocjonalny charakter i dynamiczność, akcentuje najważniejsze myśli, ale nie utożsamia partii z określonymi ideami.

Dla programu Jedynej Rosji rozpoznawalne są też zdania z *надо*, *необходимо*, *должен*, *нужно*, które są częścią orzeczenia złożonego. Konstrukcje te mają wyrazić zobowiązania wobec wyborców. Oczywiście nie brak także profesjonalizmów i rzeczowników, które nazywają instytucje państwowe i projekty chroniące obywatela: *законопроекты, ведомства, Вооружённые силы, органы внутренних дел, управления, социальные проекты, Министерство, судебная система, уголовное законодательство*. Niestety wszystkie powyższe elementy są jedynie implicytnym, niekiedy niezamierzonym, sposobem wyrażenia swojej tożsamości politycznej.

Świadomy zabieg zauważamy dopiero w sytuacji, kiedy partia odwołuje się do tożsamości obywatelskiej Rosjan. Nawiązuje ona do etnosu i wykorzystuje jego atrybuty: język, historię, tradycję: „великий народ великого государства, Россия не раз добивалась настоящих прорывов, достойных ее величия, достойных силы и таланта **нашего государства**, богатства нашей **культуры**, **общих ценностей**, которые скрепляют **единую и неделимую российскую нацию**, **единую и неделимую Россию**”, by określić własną tożsamość polityczną, partyjną.

Łatwym do rozpoznania zjawiskiem zastosowanym w programie Jedynej Rosji jest wykorzystywanie różnych form zaimka osobowego *мы* i dzierżawczego *наш*: *Мы вместе, мы поднялись, мы – это, мы не..., мы все..., мы должны, мы поставим, мы уберём, мы будем, наша задача, нашу Россию, наша победа*.

Zaimki te występują najczęściej w zdaniach twierdzących czasu teraźniejszego i przyszłego. Wielokrotność zaimka *мы* ma na celu przedstawienie partii jako grupy tożsamyh sobie ludzi, mówiącej jednym głosem, wspólnie działającej dla dobra obywateli. W związku z tym, iż program powstał w okresie przedwyborczym, zaimek ten pełni też funkcje perswazyjną i manipulacyjną.

W swoim programowym wystąpieniu Jedyna Rosja w sposób bezpośredni lub pośredni wskazuje na ważne dla niej wartości, tj. utożsamia się z określonymi ideami. Wśród nich można wymienić **tradycję**. Wartość ta nie jest nazwana dosłownie, tylko przez użycie czasowników typu *сохранить, защитить, обеспечить, не отдадим*, które przydają programowi bardziej dynamicznego charakteru.

Bezpośrednio zaś partia wskazuje na wartości, jakimi są **rodzina, ład i porządek publiczny**.

Według nas Jedyna Rosja w większości przypadków utożsamia się z wartościami charakterystycznymi dla partii prawicowych. Jednakże ze względu na duży nacisk na politykę socjalną nie można zamknąć jej wyłącznie w ramy prawicy.

Partia to organizacja, która zrzesza obywateli mających wspólne poglądy polityczne, a każdy członek partii utożsamia się z nimi. Proces utożsamiania się może być odzwierciedlony w czynach, wydarzeniach, ale przede wszystkim w akcie mowy. Przyjrzyjmy się, jakie środki, zabiegi językowe wykorzystuje prezydent Putin, aby utożsamić się z partią, której od lat jest liderem. Przypomnijmy jednocześnie, że Jedyna Rosja w swoim programie określiła się jako partia proprezydencka, identyfikując się z konkretnym kandydatem na prezydenta – Władimirem Władimirowiczem Putinem: „Мы определили свою позицию по выборам Президента страны. «Единая Россия» выдвигает на пост Президента России – нашего Лидера, Председателя партии Владимира Владимировича Путина. [...] У нас общие представления о будущем нашей страны, общие планы, общие ответы на наиболее существенные вызовы, которые стоят перед нашим государством”.

Nasze badania językowe przeprowadzone są na różnorodnym, z punktu widzenia miejsca adresata, materiale językowym, ale wszystkie teksty łączy fakt, że znajdują się na oficjalnych stronach internetowych Prezydenta Rosji i Jedynej Rosji. W naszych rozważaniach największą uwagę zwracamy na semantykę. W trakcie analizy tożsamości partyjnej Jedynej Rosji szczególną uwagę zwracamy na wykorzystanie opozycji „my–oni” i zamików osobowych.

Wspólne cele partii i Prezydenta, metody ich realizacji, proces tożsamościowy najlepiej ilustruje przedwyborczy program partii prezentowany podczas wyborów prezydenckich (*Предвыборная программа партии „Единая Россия” на выборах Президента России*) opublikowany 8 lutego 2012 roku. Porównując program na wybory prezydenckie z programem na wybory do Dumy Państwowej (24.09.2011), znajdujemy liczne podobieństwa. Analogie odnajdujemy w samej strukturze tekstu.

W pierwszym akapicie obu tekstów wykorzystano odwołanie do trudnej historii Rosji i narodu rosyjskiego: „За минувшее десятилетие мы многое прошли. Были и успехи, и испытания” \ „Ещё совсем недавно, каких-нибудь десять с небольшим лет назад, наша страна находилась в глубочайшем упадке, в системном кризисе”.

Następnie nawiązano do jedności narodowej, dzięki której możliwe było przezwyciężenie owych trudności: „Вместе мы победили сепаратизм, преодолели

жесточайший кризис лихих 1990-х” \ „Мы вместе преодолели тяжелейшие трудности, мы поднялись”.

W kolejnym akapicie, w obu tekstach, wyliczone zostały problemy, z którymi przychodzi borykać się współczesnej Rosji: „Это и сохраняющаяся бедность, и всё ещё плохой предпринимательский климат, и распространённость коррупции, и неэффективность деятельности значительной части чиновников по решению проблем людей, включая обеспечение безопасности граждан” \ „Она не должна быть слабой, бедной, расплзающейся на части, она не должна страдать от технологической отсталости, от произвола чиновников, коррупции, терроризма, она не должна быть в изоляции. Мы не можем мириться с зависимостью экономики от сырьевой конъюнктуры, опасным уровнем социального неравенства”.

Pozostała część tekstu zawiera szczegółowy opis zadań partii, z uwzględnieniem ważnych dla niej wartości (wartości te są oczywiście tożsame dla obu programów).

W związku z faktem, iż oba programy powstały na potrzeby kampanii przedwyborczej, kończą się one bezpośrednim zwrotem do adresatów: „Только от нас зависит, как мы ответим на сегодняшние вызовы и как используем свой шанс, чтобы укрепить себя и своё положение в быстро меняющемся мире” \ „Россия должна принадлежать свободным, порядочным и ответственным людям. Уверены, так и будет. Будущее за нами! Вместе победим!”.

Podobieństwo tekstów widoczne jest także we wspólnych adresatach, nawiązaniu do etnosu rosyjskiego w częstym użyciu zaimka osobowego *мы* i tym samym modelu haseł programowych.

W obu programach partia i jej lider kreują się na konserwatystów. Sprawdźmy, na ile konsekwentny w swoich przekonaniach jest Władimir Putin. Analizie poddajemy spotkanie klubu Valdai, które miało miejsce 19 kwietnia 2013 roku. Putin, goszcząc wśród niezależnych ekspertów ds. polityki wewnętrznej i zewnętrznej Rosji, określił wartości i idee ważne dla niego i państwa.

Przed wszystkim Putin w swojej mowie pięciokrotnie użył określenia *российская государственность*, podkreślając w ten sposób historyczne i geograficzne istnienie narodu, tj. tożsamość narodową:

Сегодняшняя российская государственность имеет днепровские корни, как мы говорим, у нас общая днепровская купель, здесь постепенно начала зарождаться российская государственность. [...] На этом естественным образом тысячелетие строилась наша государственность⁵.

Kolejnym zabiegiem językowym wykorzystywanym przez prezydenta Putina, czy to dla potwierdzenia istnienia tożsamości narodowej Rosjan, czy też do utożsamienia się z narodem bądź ze swoją partią, jest aluzja historyczna. Wykorzystanie tak implicytnego środka nie jest przypadkiem. W polityce używa się jej dla propagandy i manipulacji. Putin wybiera zaś takie wydarzenia historyczne, które są przeżyciami trudnymi, ale łączącymi naród:

мы дважды пережили распад нашей государственности. В результате получили разрушительный удар по культурному и духовному коду нации, столкнулись

⁵ W analizowanych przykładach zachowano oryginalną pisownię.

с разрывом традиций и единства истории, с деморализацией общества, с дефицитом взаимного доверия и ответственности.

Trudne chwile i zdarzenia scalają naród i właśnie na to kładzie akcent Władimir Władimirowicz.

W jednym zdaniu prezydent, ale jednocześnie lider Jedynej Rosji, określa wartości ważne dla kraju, partii i dla niego samego: „очевидно, что наше движение вперёд невозможно без духовного, культурного, национального самоопределения”. Prezydent nazywa wprost owe wartości poprzez wyliczenie, ale wyliczenie to ma charakter oceniający dzięki zastosowaniu predykatywu *невозможно* i przysłówka *очевидно*.

Prowadząc teoretyczne rozważania na temat tożsamości, zwróciliśmy uwagę, że swoją polityczną tożsamość określamy w korelacji z innymi. Putin charakteryzuje tożsamość polityczną Rosji XXI wieku, wykorzystując prostą opozycję „my–oni”. Nazwanie negatywnych cech oponenta to jednocześnie podkreślenie swoich pozytywnych cech.

Мы видим, как многие евроатлантические страны фактически пошли по пути отказа от своих корней, в том числе и от христианских ценностей, составляющих основу западной цивилизации.

Opozycja „my–oni” może być realizowana na gruncie polityki krajowej, i najczęściej jest to korelacja „prawi–lewi”, partia będąca u władzy – opozycja, lub w polityce zewnętrznej i wtedy mówimy o zewnętrznym oponentie. W kontekście Rosji najczęstszą opozycją jest Rosja–Zachód, którą także wykorzystuje prezydent. Wypowiedź Putina można przedstawić schematycznie: wartości Zachodu: „-” tradycja, „-” wartości chrześcijańskie, „-” religia ⇒ wartości Rosji: „+” tradycja, „+” wartości chrześcijańskie, „+” religia.

Swój „polityczny kurs”, tożsamość polityczną, wyznawane wartości można nazwać, oceniając bezpośrednio zdarzenia z życia politycznego:

Отрицаются нравственные начала и любая традиционная идентичность: национальная, культурная, религиозная или даже половая. Проводится политика, ставящая на один уровень многодетную семью и однополое партнёрство, веру в бога или веру в сатану, [...] говорится о регистрации партий, ставящих своей целью пропаганду педофилии, [...] убеждён, это прямой путь к деградации и примитивизации, глубокому демографическому и нравственному кризису.

Powyzsza wypowiedź Putina znów wpisuje się w schemat opozycji „my–oni”, a dodatkowo, dając negatywną ocenę takim zjawiskom, jak homoseksualizm, pedofilia, lider Jedynej Rosji określa własną tożsamość polityczną jako konserwatywną.

Powyzszy materiał pokazał, że proces identyfikacji politycznej może przebiegać w różnych kierunkach. Miejsce, w którym znajdował się Prezydent, spowodowało, że nie ograniczył się on jedynie do określenia własnej tożsamości politycznej i partyjnej, ale przede wszystkim do określenia tożsamości Rosjan (ich kierunku politycznego, moralnego).

Sprawdźmy jednak, czy zmiana miejsca i adresata wystąpienia wpływa na sposób identyfikacji politycznej. Zwracamy uwagę na spotkanie partii Jedyna Rosja, które miało miejsce 3 października 2013 roku. Wśród występujących był także prezydent Putin.

W wystąpieniu skierowanym do swoich partyjnych kolegów często używa on zaimków osobowych *мы*, *вы*. Zaimek *мы* podkreśla jedność ideową, programową partii, ma więc funkcję scalającą.

Natomiast wykorzystanie zaimka *вы* i porównań pozwala Putinowi utożsamić partię z całym narodem, np.:

вы те люди, которые непосредственно с нашими гражданами напрямую работаете, воспринимаете всё, что происходит в стране, чувствуете ожидания людей, чувствуете их проблемы, [...] вы и есть те граждане, которые делают это для своих соседей, для своих сотрудников по предприятиям и, собственно говоря, вы включены в обычную нормальную жизнь нашей огромной страны. [...]

Prezydent wystawia partii obiektywnie pozytywną ocenę poprzez szybką zmianę zaimka *мы* na zaimek *вы*, np.:

Вы это сделали... И, как показывает практика, сделали очень правильно. [...] вы никогда не скатываетесь в популизм.

W swoich programach politycznych Jedyna Rosja niejednokrotnie odwoływała się do wartości konserwatywnych i prawicowych. Putin świadomie utożsamia partię z wartościami, jakimi są człowiek, rodzina:

опора на людей – это всегда было, есть и, уверен, на длительную историческую перспективу будет той базой, тем фундаментом, на который партия опиралась и дальше будет опираться в своей работе.

Użycie czasownika *быть/являться* w czasie przeszłym, teraźniejszym i przyszłym przydaje wartości ponadczasowy charakter, a użycie synonimii nadaje wypowiedzi charakter przeświadczenia i przy okazji pełni funkcję perswazyjną.

W innych wystąpieniach (np. podczas konferencji ОНФ⁶ 29.03.2013) prezydent Rosji powołuje się także na wartość, jaką dla partii prawicowych jest religia i kościół. Często nawiązuje do przeszłości, korzeni, tak aby adresat wypowiedzi mógł dokładniej wyobrazić sobie i zrozumieć, jak dużą wartością dla narodu rosyjskiego jest **religia** i **cerkiew**. Powołanie się na narodową wartość pozwala mówcy utożsamić się nie tylko z jego partią, ale przede wszystkim z całym narodem:

В самые критические моменты нашей истории наш народ обращивался к своим корням, к нравственным основам, к религиозным ценностям даже во времена атеистические, всё-таки без этих нравственных основ народ российский обходиться не мог.

Без ценностей, заложенных в христианстве и других мировых религиях, без формировавшихся тысячелетиями норм морали и нравственности люди неизбежно утратят человеческое достоинство.

Jak wiadomo, partie lewicowe głoszą rozdzielenie kościoła od państwa. Putin określa relację kościoła i państwa przy pomocy rzeczownika *сотрудничество*. Z psychologicznego punktu widzenia rzeczownik ten nazywa pozytywne relacje, w któ-

⁶ Общероссийский народный фронт.

rych i cele, i interesy uczestników są wspólne bądź możliwe do osiągnięcia tylko poprzez zabezpieczenie interesów drugiej strony:

У нас ведь очень много направлений сотрудничества между государством и церковью... церковь здесь естественный партнёр для государства.

Możemy więc wysunąć wniosek, że znaczenie wyrazu i kontekst jego użycia to podstawowa metoda identyfikacji politycznej („церковь и здесь выполняет очень конструктивную, положительную роль”). Powyższe przykłady zaczerpnięte zostały z wywiadu przeprowadzonego z prezydentem Rosji z okazji emisji w publicznej telewizji filmu *Второе крещение Пуси*.

Kolejnym ciekawym zabiegiem językowym, do którego ucieka się Putin, jest definiowanie ważnych dla jego partii wartości poprzez ich wyliczenie:

нравственных, моральных, этических ценностей, составляющих основу национальной самобытности, один из ключевых символов российской государственности и исторической преемственности...

Putin w swoich wypowiedziach odnosi się także do kultury. Wartość ta często pojawia się w konstrukcjach z *нельзя* i czasownikiem odzwierciedlającym negatywne zjawisko w stosunku do szeroko rozumianej kultury:

Нельзя потерять свои культурные корни, загонять в прокрустово ложе, нельзя нагружать его огромными финансовыми обязательствами.

Taka konstrukcja jest wyrazem szczególnego sprzeciwu. Autor, okazując sprzeciw, określa także swój pozytywny stosunek wobec wartości, jaką jest kultura.

Przywołane w niniejszym artykule przykłady pokazują, iż wartości zadeklarowane w programie Jedynej Rosji, kampanii prezydenckiej i wyborach do Dumy Państwowej są tożsame z wartościami wieloletniego lidera. Wykorzystując szeroko rozumianą opozycję „my–oni”, semantykę słów, wariację zaimkową, negację zdań, a przede wszystkim ocenę (pozytywne lub negatywne wartościowanie) zdarzeń, prezydent określa swój kurs polityczny. Putin utożsamia się z wartościami społeczno-kulturowymi i duchowymi (moralnymi), wartościami, które Max Scheler określił jako nadrzędne [Kurczab 2012: 21]. Wartości te odpowiadają oczywiście tym, które reprezentuje partia.

Próbując odpowiedzieć na pytania stawiane w niniejszym artykule, można stwierdzić, iż tożsamość polityczna, rozumiana jako ogół norm i zasad charakterystycznych dla wszystkich obywateli danego państwa, wszystkich partii i ich przedstawicieli **nie istnieje**. Natomiast należy pamiętać, że funkcjonuje tożsamość partyjna i to z nią mogą identyfikować się obywatele.

Bibliografia

- Bieleń S., 2006, *Tożsamość międzynarodowa Federacji Rosyjskiej*, Warszawa.
Golka M., 2010, *Czym jest tożsamość*, Warszawa, www.socjologia.amu.edu.pl/isoc/userfiles/33/Czym_jest_tozsamosc.pdf (12.09.2013).

- Kurczab H., 2012, *Z problemów wartości i wartościowania (wybrane zagadnienia)*, Rzeszów, ip.univ.rzeszow.pl/dydaktyka/...7/Henryk_Kurczab_dydaktyka_7.pdf (17.09.2013).
- Lejman M., 2010, *Rossijanie – dylematy współczesnej tożsamości rosyjskiej*, Warszawa, www.iesw.lublin.pl/sk/numery/numer12.php (12.09.2013).
- Левادا-Центр*, 2003-2012, Москва, www.levada.ru/11-01-2013/rossiyane-o-raspade-sssr (15.09.2013).
- Поцелуев С., 2001, *Символические средства политической идентичности. К анализу постсоветских случаев*, [w:] *Трансформация идентификационных структур в современной России. Сборник статей*, Москва.
- Słownik synonimów OnLine*, 2013, <http://synonim.net/> (16.09.2013).
- Тимофеев И., 2008, *Политическая идентичность России в постсоветский период: альтернативы и тенденции*, Москва.
- Толпыгина О., 2010, *Модель национальной идентичности в программах партии «Единая Россия»*, [w:] *Политические партии и политическая конкуренция в демократических и недемократических режимах: сборник статей*, Москва.
- Холодковский К., 2011, *Российская идентичность – колеблющаяся идентичность*, [w:] *Идентичность как предмет политического анализа: сборник статей*, Москва.
- Зазнаев О., 2011, *Национально-государственная идентичность: зарубежный опыт и Россия*, [w:] *Политическая идентичность и политика идентичности. Очерки. Сборник статей*, Казань.
- Зайцев И.В., 2007, *Проблема формирования политической идентичности: опыт социально-психологического исследования*, „Социология и социальная работа. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского”, № 2/7, s. 40-46.

Summary

Political identity and political identification of One Russia and the president Władimir Putin

The author of this article undertakes attempts of determination what the political identity is, indicating also similarity between this term and the term with social, national identity.

By analyzing the similarity between the Polish and Russian languages the author claims that it results from a wrong interpretation of a term „identity” as well as from the process of identifying which accompanies it.

In a practical part of the article the author examines an electoral program of One Russia and speeches of the president Putin in order to name values important for them and to determine their political identity.

By naming linguistic means which are used by the examined parties the author concludes that they have one common political identity which is based on conservative values. The author also presents a thesis that one political identity which would be common for the Russian nationality does not exist.

Key words: political identity, to identify, valuation, negative charge, One Russia